

AMPLASAREA FORTIFICAȚIILOR ÎN SUD-VESTUL REGATULUI DAC

Ioan Glodariu

Pătrunderea statului roman în Balcani își are începuturile la sfârșitul sec. III a. Chr. De atunci, în pofida complicațiilor din alte zone, interesul Romei pentru extinderea autorității sale în Peninsula Balcanică a rămas constant și înaintarea romană, privită prin perspectiva istoriei, a fost continuă. Ea avea să culmineze în primii ani ai sec. II p. Chr. prin cucerirea unei părți a regatului dac situat la nord de Dunăre.

La începutul erei noi granița între regatul dac și Imperiul Roman era pe Dunărea de Jos. Comandamentul militar moesic, înființat în anul 6 p. Chr., se transformă sub Tiberius în provincie, iar Vespasianus a luat noi măsuri de consolidare a frontierei dunărene prin crearea flotei, *classis Flavia Moesica*, și prin întărirea garnizoanelor sud-dunărene.

Pe malul stâng al fluviului (harta), chiar acolo unde Dunărea își croiește cale între Munții Carpați și Munții Balcani, se găseau trei fortificații dacice: Divici (nr. 28), Pescari (nr. 50) și Liubcova (nr. 34), toate cu începuturi mai timpurii decât sec. I p. Ch. Ceva mai la vest, nu departe de vărsarea Carașului în Tisa, la Židovar, era o altă fortificație¹, fondată de celții scordisci și refolositoare de daci în timpul lui Burebista și mai târziu². Fără să insistăm mai mult se pare că rostul ei militar era acela să controleze cursul inferior al Carașului până în zona mlăștinoasă a Dunării și dunele de nisip Delibat dinspre vest.

Revenind la zona aflată acum în atenție, de la vest spre est urmând cursul Dunării, prima fortificație este cea de la Divici³. La circa 3 km vest de localitate se înalță un promontoriu legat de restul înălțimilor cu o șa îngustă, care poartă toate numele "Grand". Promontoriul cvasi triunghiular, cu vârful spre fluviu, are doi versanți abrupti. Elementele de fortificare se înșiruie pe cea mai lesnicioasă cale de acces: trei valuri succesive (poate dublate de șanțuri) înainte de șaua de legătură și două șanțuri cu un val între ele chiar pe șa. De aici panta urcă abrupt până la capătul promontoriului care este înclinat spre Dunăre și amenajat în trei terase. Pe cea superioară se află inițial un val de pământ, desființat de tumul vizibil astăzi și de zidul de incintă care pornește din peretii lui și închide o suprafață patrulateră. Turnul și incinta sunt ulterioare epocii dacice. Pe

¹ B. Branco – Gaveta, *Ketski oppidum Židovar*, Beograd, 1952; idem, în *Symposium Ausklang der Latène - Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung in Mittleren Donaugebiet*, Bratislava, 1977, p. 47-57 (atribuită celților).

² H. Daicoviciu, în *Illiri și daci*, Cluj-București, 1972, p. 78 (atribuită dacilor); I.H. Crișan, *Burebista și epoca sa*², București, 1977, p. 319 (atribuită dacilor); I. Glodariu, *Arhitectura dacilor. Civilă și militară*, Cluj-Napoca, 1983, p. 54 (celtică refolosită de daci).

³ M. Guma, S.A. Luca, C. Săcărin, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate în cetatea dacică de la Divici între anii 1985-1987*, în **Banatica**, IX, 1987, p. 199-238, unde toate elementele de fortificare sunt socotite dacice.

promontoriu s-au descoperit locuințe dacice de suprafață, adâncite parțial și gropi. La poalele înălțimii se află așezarea civilă.

Faza I a fortificației dacice a fost datată în sec. I a.Ch. – începutul celui următor, iar faza a II-a a fost distrusă fie în timpul războaielor cu Domitian, fie în cursul primului război cu Traian. Tânărui, în epocă feudală (sec. XIV- XV) s-au construit fortificațiile din piatră vizibile astăzi.

Următoarea fortificație dacică este la Pescari⁴, la marginea de est a buclei Dunării care forma o insulă. Peste așezarea fortificată de pe "Culă" s-au suprapus locuirile din epoca prefeudală și feudală. Promontoriul ce se ridică pe malul Dunării are pe laturile de vest și est pante abrupte, iar pe latura de nord, mai domoală, care-l leagă de restul înălțimilor, sunt amplasate elementele de fortificare dacice. În prima fază ele constau dintr-un șanț în spate cu o palisadă dublă, iar în faza a doua s-a construit altă palisadă pe locul celei anterioare distruse. A doua fază a fost distrusă în timpul războaielor cu Traian.

Ultima fortificație pe Dunăre este Liubcova⁵. Așezarea fortificată dacică este între Liubcova și Berzeasca pe promontoriul Stenca Liubcovei de lângă fluviu. Aproximativ oval, cu o gâtuitură în partea nordică, el a fost locuit în epociile bronzului, dacică și feudală. Fortificația are două faze. În prima dintre ele a fost înălțat valul din epoca bronzului, s-a astupat șanțul din aceeași epocă a bronzului și s-a săpat altul. În faza a II-a pe coama valului s-a construit o palisadă complexă (un "zid" din stâlpi de lemn legați longitudinal și transversal tot cu lemn, spațiul dintre pereti fiind umplut cu piatră). Tot atunci s-a astupat și nivelat șanțul, creându-se o "bermă" pentru întreținerea palisadei complexe. Faza I este datată în sec. II a. Ch. sau până în vremea lui Burebista; cea de-a doua în secolele I a. Ch.- sec. I p.Ch. Distrugerea "așezării" a avut loc cândva prin secolul I e.n.⁶.

Din cele de mai sus reies două constatări: mai întâi cele trei fortificații de pe Dunăre își au începuturile mult anterior secolului I p. Ch. și în al doilea rând, dar nu ca importanță, că în nici una nu s-au descoperit materiale arheologice capabile să indice o dată precisă pentru distrugere. În această privință, cu rare excepții, ele nu fac notă discordantă cu situația din alte fortificații dacice contemporane care au fost distruse mai ales în timpul sau imediat după războaiile cu Traian.

Totodată credem că nu este nevoie să recurgem la demonstrații pentru a admite că ele sigur au fost incluse și au făcut parte dintre fortificațiile dacice atât pe vremea regelui Burebista, cât și în timpul funcționării regatului dac "refăcut" înainte de domnia ultimului rege dac.

În schimb, este evident că menirea lor era să supravegheze circulația pe fluviu, debușul drumului comercial al vremii de pe Morava la Dunăre și malul drept la fluviului de la vest de vărsarea râului Pek până aproape de vărsarea râului Porečka. La vest fortificația de la Divici veghea zona de la sud de Dunăre între vărsarea Nerei la nord și până dincolo de vărsarea râului

⁴ Șt. Matei, I. Uzum, *Cetatea de la Pescari*, în **Banatica**, II, 1973, p. 141-144 și informații M. Gumiă.

⁵ M. Gumiă, *Cercetări arheologice pe Stenca Liubcovei (județul Caraș-Severin)*, în **Banatica**, IV, 1977, p. 69-104; I. Glodariu, *op.cit.*, p. 53-54.

⁶ M. Gumiă, *op.cit.*, p. 101.

Pek în fluviu, iar celelalte două până departe spre est, spre zona Clisurii (Cazanelor) Dunării. Foarte probabil în acest sector al Dunării se ataca dinspre nord mai ales iarna⁷ și tot pe acolo se aşteptau dacii la riposte. Nu întâmplător în același sector sunt castrele romane de la Lederata și Pojejena.

Pe unde au atacat trupele romane comandate de Cornelius Fuscus și de Tettius Iulianus în 87 și 88⁸ nu se știe. Cert este că al doilea a înaintat prin Banatul de astăzi și a repurtat victoria la Tapae⁹. În schimb, se știe că Trajan a atacat cu prima coloană pe la Lederata înaintând spre Tapae prin Berzobis (Berzovia), Aizi (Aizis, Fârlieug), iar cu a doua coloană probabil pe la Dierna. În aceste condiții fortificațiile de la Divici, Pescari și Liubcova au fost "ocolite" de cele două coloane de atac, distrugerea lor rămânând pe seama "operatiilor de curătire".

L'emplacement des fortifications dans le Sud-ouest du Royaume dace (Résumé)

Du Sud-ouest de la Dacie, on connaît quatre fortifications qu'on pourraît dater avant les guerres trajanes du début du IIe siècle a.d.: Židovar, Divici, Pescari et Liubcova. Les trois dernières se trouvent sur le territoire actuel de la Roumanie étant placées sur la rive gauche du Danube, à l'est de sa confluence avec Morava, jusqu'au Portes du Fer du fleuve.

A Židovar il y en a un oppidum scordisque réemployé par les Daces. Les trois autres sont entièrement daces. Les trois dernières sont situées sur des collines se trouvant sur la rive du fleuve. Elles assuraient la surveillance jusqu'à loin de la région du côté droit du Danube, l'avance de importe quelles troupes entre les confluences des rivières Pek et Poréka avec le fleu bien entendu la circulation sur du Danube et Porečka. Les fortifications situées sur le rivage romanin du Danube ont été détruites durant les guerres avec Domitian (87-88 a.d.) et Trajan (101-102 a.d.).

Legenda hărții: 1. defileu sau pas; 2. așezări fortificate; 3. cetăți; 4. fortificații lineare.

Defileu sau pas: A. Bicaz, B. Bran, C. Buzău, D. Ditrău, E. Ghimeș-Palanca, F. Merișor, G. Oituz, H. Portile de Fier ale Transilvaniei, I. Racoș, J. Sicaș, K. Tihuța, L. Tusa, M. Tușnad, N. Urdele, O. Uz, P. Vâlcan, R. Vlăhița.

Localități:

1. Aghireșu	41. Miercurea Ciuc III
2. Ardeu	42. Moigrad
3. Arpașu de Sus	43. Moinești
4. Bănița	44. Novoselskoe (Satu Nou)
5. Bâzdâna	45. Ocnita
6. Berindia	46. Odorhei
7. Bernadea	47. Oncești
8. Bicsad	48. Orlovka (Cahul)
9. Breaza	49. Pecica
10. Bretea Mureșană	50. Pescari
11. Casinu Nou	51. Piatra Neamț – Bârca Doamnei
12. Căpâlna	52. Piatra Neamț - Cozla
13. Celei	

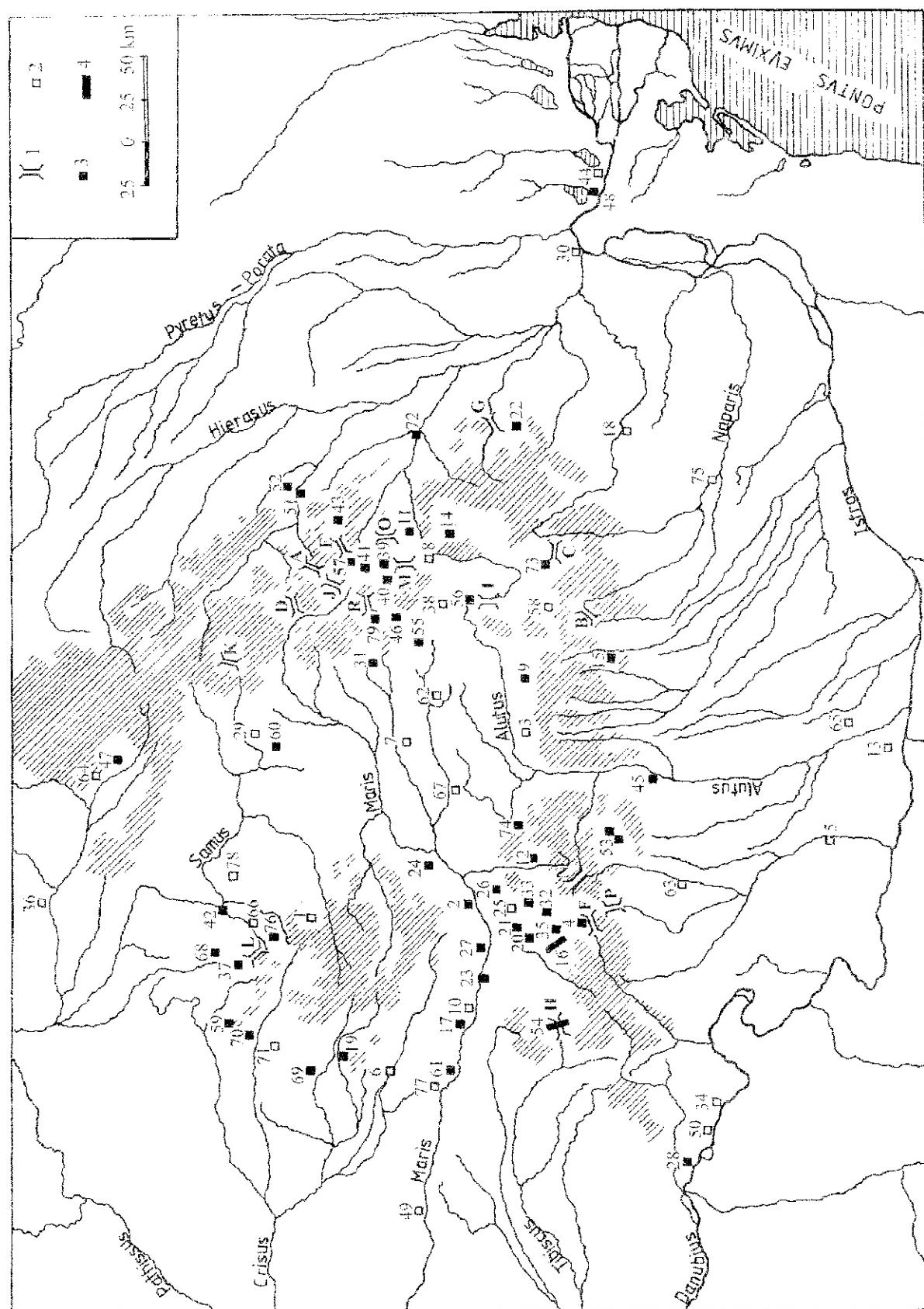
⁷ Vezi, de pildă, Florus, II, 18.

⁸ Statius, *Silvae*, I, 1, 79-81; Cassius Dio, LXVII, 6-10; Iordanes, *Getica*, 76-77.

⁹ Cassius Dio, LXVII, 10, 1-1.

14. Cernatu	53. Polovragi
15. Cetăteni	54. Portile de Fier (<i>Tapae</i>)
16. Cioclovina	55. Porumbenii Mari
17. Câmpuri Surduc	56. Racoș
18. Cândești	57. Racu
19. Clit	58. Râșnov
20. Costești-Blidaru	59. Sacalasău Nou
21. Costești- Cetățuie	60. Sărătel
22. Covasna	61. Săvârșin
23. Cozia	62. Sighișoara
24. Craiva	63. Socu - Bărbătești
25. Cucuiș	64. Solotvina (Slatina)
26. Cugir	65. Sprâncenata
27. Deva	66. Stârciu
28. Divici	67. Șeica Mică
29. Dumitrița	68. Șimleu Silvaniei
30. Galați-Barboși	69. Șoimi
31. Ghindari	70. Şuștorogi
32. Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa	71. Tășad
33. Grădiștea de Munte – Vârful lui Hulpe	72. Târgu Ocna - Tisești
34. Liubcova	73. Teliu
35. Luncani – Piatra Roșie	74. Tilișca
36. Malaja Kopanja	75. Tinosu
37. Marca	76. Tusa
38. Merești	77. Vărădia
39. Miercurea Ciuc I	78. Zalha
40. Miercurea Ciuc II	79. Zetea

Amplasarea fortificațiilor în sud-vestul regatului dac

Fortificații dacice în sec. I a. Chr. - I b. Chr.